

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตในโลกในระยะเวลานับล้านปีได้ส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพขึ้นบนโลก โดยความหลากหลายทางชีวภาพเหล่านั้นได้มีการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับโลกหลายประการ นอกเหนือจากการใช้โดยตรงของมนุษย์ เช่น อาหาร, ผลิตภัณฑ์และการบริการต่างๆ สิ่งมีชีวิตเหล่านั้นยังคงมีประโยชน์ในแง่ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางสิ่งแวดล้อม เช่น การรักษาความสมดุลของโลก การรักษาสภาพภูมิอากาศ การเป็นต้นน้ำ การป้องกันสภาวะดินเสื่อมหลาย เป็นต้น มนุษย์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพทั้งในระดับนิเวศน์ ชนิตพันธุ์ และทรัพยากรพันธุกรรม

อย่างไรก็ดีในปัจจุบัน ความหลากหลายทางชีวภาพดังกล่าวได้ถูกคุกคามให้ลดจำนวนลงไปเป็นอันมาก ทั้งกิจกรรมของมนุษย์หลายประเภทยังก่อให้เกิดความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพที่ปรากฏอยู่ตามธรรมชาติด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาประเทศในรูปแบบต่างๆ ในขณะที่ทรัพยากรชีวภาพเหล่านั้นมีอยู่อย่างจำกัด จนมีการประมาณการกันว่าสายพันธุ์ต่างๆ จะลดลงระหว่าง 20-50 % ของสายพันธุ์เดิมที่มีอยู่เมื่อถึงปี 2025 กิจกรรมของประเทศพัฒนาแล้วก็มักจะอยู่ในรูปของการนำพันธุกรรมไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบแตกต่างกันโดยอาศัยศักยภาพทางเทคโนโลยี ในขณะที่ทรัพยากรพันธุกรรมของประเทศกำลังพัฒนายังถูกลักลอบนำออกจากประเทศมากขึ้น

นอกจากนี้ในปัจจุบันทรัพยากรพันธุกรรมพืชได้ถูกทำลายสูญหายไปเป็นจำนวนมากโดยสามารถจำแนกสาเหตุของการถูกทำลายดังกล่าวได้เช่น การไถ่ล่าชนิดพันธุ์มากเกินไป ทำให้ชนิดพันธุ์นั้น ๆ ไม่สามารถจะผลิตลูกหลานออกมาได้อย่างเพียงพอและจะไม่ปรับตัวกับสภาวะที่ถูกไถ่ล่าได้อย่างทันท่วงที, การใช้สารเคมีมากเกินไปอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเคมีและชีวภาพของชนิดพันธุ์และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสารเคมีนั้นไปสะสมอยู่ในพื้นดิน แหล่งน้ำ หรือสภาพแวดล้อมต่างๆ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของยาปราบศัตรูพืช สารเคมีที่ใช้ล่าสัตว์ที่อยู่ในบริเวณนั้น, การคุกคามของชนิดพันธุ์ต่างชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณพื้นที่ที่เป็นเกาะซึ่งจะมีระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์ในตัวเองอยู่ก่อนแล้ว มีการควบคุมผู้ผลิตและผู้บริโภคให้มีจำนวนที่สมดุลกัน เป็นต้น

จากการตระหนักถึงสภาพปัญหาความสูญเสียดังกล่าว ที่ประชุมใหญ่สมัชชาแห่งสหประชาชาติในปี 1984 และ 1987 ได้เสนอแนะให้ International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนมีสาขาอยู่ในหลายประเทศได้ศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการจัดทำสนธิสัญญาระดับโลกร่วมกับโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ [United Nations Environment Programme : UNEP] ซึ่งได้มีการจัดทำร่างอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ที่เน้นหนักให้มีการดำเนินงานในระดับโลกที่จำเป็นเพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพทั้งในระดับพันธุกรรม ระดับชนิดพันธุ์ และในระดับนิเวศน์ และเน้นหนักในเรื่องการอนุรักษ์ในแหล่งที่อยู่อาศัยตามสภาพธรรมชาติทั้งภายในและนอกเขตพื้นที่คุ้มครอง นอกจากนี้ยังได้ครอบคลุมไปถึงเรื่องกำหนดกลไกการเงินเพื่อที่ขจัดปัญหาในเรื่องศักยภาพที่ไม่เทียบกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติระหว่างประเทศฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้โดยได้สร้างระบบการช่วยเหลือทางการเงินที่ใหม่และเพิ่มเติม ทั้งนี้แนวความคิดในการร่างอนุสัญญาฉบับใหม่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากอนุสัญญาที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่ได้มีการแสดงถึงการคุ้มครองในทรัพยากรพันธุกรรมและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างเฉพาะเจาะจงแต่อย่างใดในระดับโลก อนุสัญญาที่มีอยู่ก็มีเนื้อหาครอบคลุมชนิดพันธุ์หรือพื้นที่บางลักษณะและอนุสัญญาเหล่านั้นยังคงมีข้อบกพร่องอีกบางประการ เช่น บางอนุสัญญาจะให้แต่ละประเทศเป็นผู้กำหนดแหล่งที่คุ้มครอง

การจัดการที่ดีแล้วก็ตาม จึงเห็นได้ว่าการพัฒนาแนวความคิดเพื่อจัดทำอนุสัญญาที่มีเนื้อหาอย่างกว้างโดยแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาที่บกพร่องจากอนุสัญญาระดับต่างๆ ที่มีอยู่เดิมทั้งในชื่อกฎหมายและทางปฏิบัติจึงเป็นไปได้ ดังนั้นจึงมีแนวความคิดว่าควรมีการจัดทำอนุสัญญาระดับโลกที่มีเนื้อหาอย่างกว้างขึ้นมาใหม่ต่างหากโดยไม่แทรกอยู่ในอนุสัญญาระดับใด ทั้งนี้ โดยอาศัยรากฐานจากความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของโลกไว้โดยรูปแบบของข้อตกลงนั้นควรอยู่ในรูปแบบของกรอบข้อตกลง (Framework Agreement) เพื่อเป็นแนวนโยบายอย่างกว้างสำหรับให้ประเทศภาคีได้ตกลงดำเนินการต่อไปและเป็นการเสริมความที่ได้มีการกำหนดไว้แล้วในอนุสัญญาระดับต่างๆ ที่มีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน

ดังนั้นในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nation Conference on Environment and Development : UNCED) จึงได้มีการเสนอให้ประเทศผู้เข้าร่วมประชุมได้ลงนามรับรองเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (The Convention on Biological Diversity 1992) ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการตระหนักถึงสภาวะการณีสถูญ-เสียวทรัพยากรชีวภาพในโลกปัจจุบัน ที่มีแนวโน้มว่าจะมีอัตราเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดยอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ¹ คือ

1. การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ
2. การใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และ
3. การแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรชีวภาพนั้นอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพได้กำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อให้ประเทศภาคีได้ปฏิบัติโดยเน้นความร่วมมือระหว่างประเทศเป็นกลไกสำคัญภายใต้การสนับสนุนทางการเงินจากกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environment Facility : GEF) ซึ่งมาตรการเหล่านั้นมีทั้งการกำหนดระเบียบวิธีในการใช้ทรัพยากรชีวภาพ การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การพัฒนาศักยภาพในการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรชีวภาพ ตลอดจนขั้น

---

¹ มาตรา 1 อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ 1992

มาตรการเหล่านั้นมีทั้งการกำหนดระเบียบวิธีในการใช้ทรัพยากรชีวภาพ การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การพัฒนาศักยภาพในการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรชีวภาพ ตลอดจนขั้นตอนในการให้ความร่วมมือระหว่างประเทศ เป็นต้น โดยอนุสัญญาฉบับนี้เปิดโอกาสให้ประเทศภาคีได้ร่วมลงนามให้สัตยาบันนับแต่เดือนมิถุนายน 1992 และมีผลบังคับใช้ระหว่างประเทศในเดือนมีนาคม 1993 เป็นต้นมา

แม้ว่าในปัจจุบันประเทศไทยยังอยู่ในฐานะประเทศผู้ลงนามรับรองอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ โดยที่ยังมิได้ให้สัตยาบันเพราะอยู่ในระหว่างการนำเรื่องให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาในเนื้อหาของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ แต่แนวโน้มในอนาคต ด้วยสถานการณ์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และมีการนำปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมผูกไว้กับเรื่องอื่น เช่น การค้า (Environment and Trade) หรือแม้แต่เรื่องของการเมือง อย่างเช่น กรณีของการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ของฝรั่งเศส เป็นต้น จึงทำให้สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่า ประเทศไทยคงจะต้องให้สัตยาบันอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพฉบับนี้อย่างแน่นอน

เมื่อประเทศไทยได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพฉบับดังกล่าวแล้ว ประเทศไทยย่อมมีพันธกรณีที่จะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรภายในให้เป็นไปอย่างสอดคล้องกับพันธกรณีที่กำหนดไว้ตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาพันธกรณีต่างๆ รวมทั้งกลไกที่ปรากฏทั้งในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพและในกฎหมายภายในด้วย

พันธกรณีหลักต่างๆ ที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพที่รัฐภาคีสมาชิกต้องดำเนินการปฏิบัติตามนั้น ประกอบด้วย

1. พันธกรณีในทางกฎหมาย

ดังที่กล่าวแล้วว่าอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่วางกรอบแนวทางให้ประเทศภาคีนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง ดังนั้น พันธกรณีในทางกฎหมายจึงอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่า “ตราบเท่าที่เป็นไปได้และเป็นไปตามความเหมาะสม (as far as possible and appropriate)” ซึ่งหมายความว่าประเทศภาคีจำเป็นต้องปฏิบัติตามข้อตกลงระหว่างประเทศนี้เท่าที่ประเทศนั้นสามารถจะทำได้ หากเรื่องใดไม่สามารถทำได้ ประเทศภาคีนั้นก็ไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องกระทำ

พันธกรณีทางกฎหมายที่สำคัญตามที่ปรากฏในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพได้แก่

(1) การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม (มาตรา 15)

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพฉบับนี้ได้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศขึ้นใหม่หลายประการ เงื่อนไขหนึ่งคือ การกำหนดระเบียบระหว่างประเทศในเรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมหรือที่เรียกว่าการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม

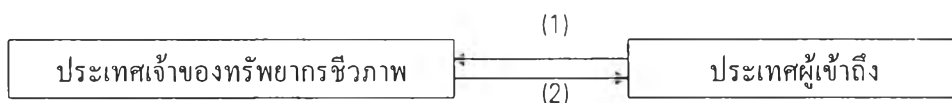
การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 15 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ในมาตรานี้เป็นเรื่องของสิทธิและพันธกรณีของรัฐในการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมและการใช้ประโยชน์จากสิ่งสืบเนื่องมาจากทรัพยากรนั้นอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้มีการยอมรับสิทธิของรัฐในการกำหนดหลักเกณฑ์ในการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมโดยประเทศภาคีต้องพยายามที่จะสร้างข้อกำหนดให้เอื้ออำนวยแก่ประเทศภาคีอื่นในการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม ซึ่งประเทศภาคีผู้ขอใช้ทรัพยากรพันธุกรรมต้องเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมนั้นอย่างเหมาะสมต่อสิ่งแวดล้อมด้วย และในการที่ประเทศผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรนั้นจะกำหนดข้อกำหนดหรือข้อถือปฏิบัติในการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมนั้น ข้อ

กำหนดดังกล่าวจะต้องไม่ขัดต่อวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพนี้ นอกจากนี้ในการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม ยังได้กำหนดให้ประเทศผู้ขอใช้ทรัพยากรนั้นต้องแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมให้แก่ประเทศผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรนั้นด้วย ซึ่งผลประโยชน์นี้ก็ยังรวมถึงการให้ความช่วยเหลือในการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ในเรื่องของการวิจัยสารพันธุกรรม (มาตรา 15 วรรคหก) การแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัยและการพัฒนาอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม (มาตรา 15 วรรคเจ็ด)

(2) การเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยี (มาตรา 16)

การเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยีเป็นพันธกรณีที่สืบเนื่องจากการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมประการหนึ่งคือ การเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยีได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 16 โดยในมาตรานี้ได้กำหนดเป็นพันธกรณีขั้นพื้นฐานให้ประเทศผู้เข้ามาใช้ทรัพยากรนั้น ถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืนให้กับประเทศผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรเหล่านั้นแต่ทั้งนี้ในการถ่ายทอดเทคโนโลยีก็ต้องดำเนินไปภายใต้ความคุ้มครองของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาด้วย

ในเรื่องการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมและการถ่ายทอดเทคโนโลยีดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ความสัมพันธ์สามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

กรณีที่ 1 อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 15 ว่า ประเทศผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรชีวภาพมีสิทธิอธิปไตยเหนือทรัพยากรธรรมชาติของตน ดังนั้น ในกรณีการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ อนุสัญญาจึงกำหนดให้ประเทศผู้ขอเข้าถึงจำต้องขอความยินยอมและขออนุญาตประเทศผู้เป็นเจ้าของโดยอนุสัญญาฯ และแสดงให้เห็นว่า การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมดังกล่าวจะต้องกระทำในลักษณะของข้อตกลงร่วมกัน (mutually agreed terms) ระหว่างประเทศภาคีทั้งสอง ซึ่งยอมเป็นไปตามเจตนารมณ์ของคูกรณี

กรณีที่ 2 นอกเหนือจากสิทธิของประเทศผู้เข้าถึงจะได้ใช้ทรัพยากรชีวภาพนั้นแล้ว ประเทศผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรชีวภาพยังสามารถใช้สิทธิของตนตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 16 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อเข้าถึงเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรชีวภาพนั้นได้ด้วยการรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้นๆ จากประเทศผู้เป็นเจ้าของเทคโนโลยีหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ประเทศผู้ขอเข้าถึงนั่นเอง โดยรูปแบบของการเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้น อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพก็ยังคงเสนอแนะให้อยู่ในรูปแบบของการตกลงร่วมกัน (mutually agreed terms) อีกเช่นกัน

แต่ในการให้ใช้ทรัพยากรพันธุกรรมหรือการถ่ายทอดเทคโนโลยีนี้ อนุสัญญาฉบับนี้มีได้กำหนดในรูปของการให้เปล่า แต่กำหนดว่าฝ่ายผู้ขอใช้หรือผู้รับเทคโนโลยีต้องมีการชำระผลประโยชน์ตอบแทนด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างประเทศภาคีทั้งสองด้วย

(3) การอนุรักษ์ในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ (มาตรา 8)

การอนุรักษ์ในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 8 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ในมาตรานี้ได้กำหนดพันธกรณีในการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพให้อยู่ภายในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ โดยให้ถือว่าเป็นประเด็นหลักในการอนุรักษ์ตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ โดยได้กำหนดให้มีการอนุรักษ์ด้วยวิธี

การอนุรักษ์เป็นหน่วยชนิดพันธุ์และการอนุรักษ์เป็นเขตพื้นที่ ซึ่งในการอนุรักษ์ในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ยังครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ สายพันธุ์ต่างๆ ที่มีมนุษย์สร้างขึ้นทั้งพืชและสัตว์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติซึ่งอาจจะสามารถดำเนินการได้ทั้งในและนอกพื้นที่อนุรักษ์ ตลอดจนการมีมาตรการเสริมต่างๆ มาช่วยในการอนุรักษ์อีกด้วย

(4) การอนุรักษ์นอกแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ (มาตรา 9)

การอนุรักษ์นอกแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 9 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ในมาตรานี้ได้ถูกกำหนดไว้ค่อนข้างจะชัดเจนในตอนต้นของบทบัญญัติว่า การดำเนินการอนุรักษ์ ชนิดพันธุ์นอกแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ นั้นจะต้องดำเนินไปในลักษณะที่สอดคล้องและเป็นมาตรการเสริมการอนุรักษ์ในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติตามมาตรา 8 ดังนั้นประเทศภาคีจึงต้องพิจารณาให้มีความสำคัญกับการอนุรักษ์ในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติเสียก่อนจึงนำมาตราการอนุรักษ์นอกแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ เช่น การเก็บไว้ในห้องทดลอง, หลอดแก้ว, สวนสัตว์ หรือสวนพฤกษศาสตร์ สวนอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช เข้ามาใช้เป็นมาตรการเสริม

2. พันธกรณีทางนโยบาย

พันธกรณีทางนโยบาย หมายถึง เงื่อนไขที่อนุสัญญา กำหนดเพื่อให้ประเทศภาคีปฏิบัติโดยผ่านการกำหนดเป็นนโยบายให้หน่วยงานภายในปฏิบัติตาม

พันธกรณีทางนโยบายที่สำคัญตามที่ปรากฏในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่

(1) การให้รัฐกำหนดนโยบายในเรื่องการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน (มาตรา 10)

วัตถุประสงค์ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพประการหนึ่ง คือ การใช้ประโยชน์ในความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนดังที่ปรากฏในมาตรา 1 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเรื่องวัตถุประสงค์

การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนได้แก่ การใช้ทรัพยากรชีวภาพในลักษณะดังต่อไปนี้

ก) เป็นการใช้ประโยชน์ที่สร้างหลักประกันได้ว่าจะสามารถใช้ทรัพยากรนั้นได้ในระยะยาวและจะไม่มีผลกระทบต่อจำนวนประชากรนั้นในอนาคต

ข) ต้องสอดคล้องกับหลักการธำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงในระบบนิเวศอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรนั้น

ค) ต้องไม่เป็นการลดศักยภาพการใช้ชนิดพันธุ์หรือระบบนิเวศอื่นในระยะยาว

(2) การกำหนดมาตรการสร้างเสริมแรงจูงใจทั้งในทางสังคมและเศรษฐกิจเพื่อให้มีการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน (มาตรา 11)

ในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพได้เสนอแนะให้ประเทศภาคีดำเนินการกำหนดและแสวงหามาตรการสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนอยู่แล้ว แต่ตามปกติเครื่องมือดังกล่าวมักจะอยู่ในรูปแบบของการบังคับและกลไกอื่นที่จะใช้ควบคุมกิจกรรมของมนุษย์ แต่รูปแบบที่มีอยู่นั้นมักจะไม่เพียงพอต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในปัจจุบันจึงมีการตระหนักว่าน่าจะนำมาตรการอื่นที่มีประสิทธิภาพมาใช้ประกอบการดำเนินการด้วย โดยมาตรการสร้างแรงจูงใจจะทำได้โดยวิธีใดหรืออยู่ในรูปแบบใดก็ได้ขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศ, สภาพปัญหา รวมทั้งปัจจัยที่เหมาะสมในการแก้ไข

ปัญหาดังกล่าว แต่ต้องเป็นมาตรการที่จะดึงดูดหรือสร้างความสนใจให้แก่รัฐบาล ภาคธุรกิจ ภาคอุตสาหกรรม หรือชุมชนท้องถิ่น เพื่อที่จะดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นอย่างยั่งยืน

(3) การให้การสนับสนุนแก่รัฐสมาชิกเพื่อการวิจัยและฝึกอบรมความรู้ทักษะในเรื่องการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพทั้งในระดับในประเทศและระหว่างประเทศภาคี (มาตรา 12)

ในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพได้กำหนดให้ประเทศภาคีจัดตั้งและบำรุงรักษาโครงการที่ให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาและฝึกอบรมทางวิทยาศาสตร์เพื่อที่จำจำแนก วินิจฉัย อนุรักษ์ และใช้ทรัพยากรชีวภาพ และส่วนประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยการฝึกอบรมดังกล่าวอาจจะให้มีการถ่ายทอดใน 3 ระดับคือ ระดับวิชาชีพ ระดับเทคนิค และระดับผู้ใช้ทรัพยากรดังกล่าว เช่น ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ และอุตสาหกรรม

(4) การติดตามตรวจสอบดูแลรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรชีวภาพอาจจะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในทรัพยากรชีวภาพ (มาตรา 7)

การจำแนกวินิจฉัยและการติดตามตรวจสอบเป็นการรวบรวมข้อมูลของสิ่งมีชีวิตทั้งที่มีอยู่ในปัจจุบันและอาจเกิดขึ้นในอนาคตที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และใช้ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนอันถือได้ว่าเป็นการเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการเข้าถึงข้อมูลในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน ดังนั้นในมาตรานี้ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพจึงเป็นข้อสันนิษฐานที่ว่าประเทศภาคีจะต้องได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์อันจะก่อให้เกิดกระบวนการจำแนกวินิจฉัยและติดตามตรวจสอบขึ้นมาในภายหลัง

(5) ความร่วมมือในทางวิชาการและทางวิทยาศาสตร์ (มาตรา 18)

ในกรณีนี้ความร่วมมือดังกล่าวได้รับการคาดหวังว่าจะเกิดขึ้นในทุกๆ ที่ที่มีการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนของส่วนประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพ โดยความร่วมมือนั้นอาจเกิดขึ้นได้จากสถาบันทั้งในระดับชาติและระดับระหว่างประเทศก็เป็นไปได้ จึงได้กำหนดไว้ว่าแต่ละประเทศภาคีจะต้องสนับสนุนความร่วมมือในทางวิชาการและวิทยาศาสตร์ระหว่างประเทศภาคีด้วยกันเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเทศกำลังพัฒนาในการอนุรักษ์ตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

(6) รายงานผลการดำเนินการตามอนุสัญญาทั้งหมดให้แก่สำนักงานเลขานุการอนุสัญญา (มาตรา 26)

อย่างไรก็ดี การดำเนินการตามพันธกรณีดังกล่าวอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า “ตราบเท่าที่เป็นไปได้และเป็นไปตามความเหมาะสม (as far as possible and appropriate)” ของแต่ละประเทศ ดังนั้นจึงเท่ากับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพยอมรับข้อจำกัดทางศักยภาพของประเทศภาคีแต่ละประเทศในการอนุรักษ์ตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเช่นเดียวกับพันธกรณีทางกฎหมาย

3. พันธกรณีทางการเงิน

พันธกรณีทางการเงินนับว่าเป็นเรื่องหนึ่งในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ เพราะการดำเนินการอนุรักษ์ตามความในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ จำต้องพึ่งพาทรัพยากรการเงินที่ใหม่และเพิ่มเติม เนื่องจากจะถูกนำมาใช้เป็นค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น (incremental cost) ในการดำเนินการตามความในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ กำหนดให้ประเทศภาคีที่เป็นประเทศพัฒนาแล้วต้องบริจาคเงินเข้ากองทุนเพื่อดำเนินการตามความในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถนำทรัพยากรการเงินนั้นไปใช้ในการอนุรักษ์ตามความในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ โดยถ้าปราศจากความช่วยเหลือในเรื่องทรัพยากรการเงิน ประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่จำเป็นต้องอนุรักษ์ตามพันธกรณีต่างๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ โดยคำนึงถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งความยากจนของประเทศนั้นๆ

จากพันธกรณี 3 ประการข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีหลายส่วนที่มีความจำเป็นต้องมีหน่วยงานที่เป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบ เช่น การให้ความร่วมมือและการวิจัยใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพ การฝึกอบรมให้ความรู้และทักษะในทรัพยากรชีวภาพ การกำหนดระเบียบและกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม การติดตามตรวจสอบดูแลรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรชีวภาพ การดูแลและจัดการผลประโยชน์ที่ได้รับจากการทรัพยากรชีวภาพ ตลอดจนการแจ้งผลการดำเนินงานให้แก่สำนักงานเลขานุการของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ แต่ข้อควรพิจารณาคือเงื่อนไขดังกล่าวได้รับการปฏิบัติมากน้อยเพียงใด

ในทางปฏิบัติที่ผ่านมาของประเทศไทยมีหลายกรณีที่มีการดำเนินงานทั้งในอดีตและปัจจุบันไม่สอดคล้องกับความตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีองค์กรที่แตกต่างกันออกไปทำหน้าที่ดูแลอยู่ เช่น

1. การวิจัยการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพ

การให้ความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับประเทศอื่นในเรื่องการวิจัยการใช้การนำเข้าและส่งออกทรัพยากรชีวภาพ จะมีรูปแบบที่แตกต่างกันหลายวิธีเช่น

1. การประสานงานภายในระหว่างหน่วยงานกับหน่วยงานโดยตรง โดยทำเป็น ความตกลงกันเองระหว่างหน่วยงาน (Lateral Agreement)

2. การประสานงานผ่านกรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ ในกรณีที่หน่วยงานหรือสถาบันของไทยประสงค์ทำการวิจัยกับหน่วยงานของประเทศสมาชิกอาเซียน หรือผ่าน กรมวิเทศสหการถ้าหน่วยงานหรือสถาบันของไทยประสงค์จะทำวิจัยกับหน่วยงานจากประเทศอื่น

3. หากนักวิจัยประเทศอื่นประสงค์จะเข้ามาวิจัยภายในประเทศไทยโดยมิได้ทำ วิจัยกับหน่วยงานใด นักวิจัยผู้นั้นย่อมต้องขออนุญาตจากฝ่ายนักวิจัยต่างประเทศ กองวิเคราะห์ โครงการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) โดยผ่านทางสถานทูตไทยประจำ ประเทศต่างๆ

สำหรับตัวอย่างของหน่วยงานของประเทศไทยที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยและ ใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพดังกล่าวมาข้างต้นประกอบด้วย

1) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) มีการดำเนิน ความร่วมมือวิจัยโดยใช้ทรัพยากรชีวภาพต่างๆ ดังนี้

1.1 จุลินทรีย์ ความร่วมมือของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับ ต่างประเทศในอดีต จนถึงปัจจุบัน ในด้านการวิจัย แลกเปลี่ยนแจก และขายสายพันธุ์จุลินทรีย์ให้ แก่นักวิจัยในประเทศต่างๆ และสถาบันในต่างประเทศ ดังนี้ Argentina, China, Cuba, France, Germany, Guatemala, Hungary, Indonesia, Italy, Japan, Laos, Malaysia, Mexico, Nepal, Philippines, Singapore, Sri Lanka, Trinidad ได้แก่

- American Type Culture Collection, USA.
- Department of Biology, Chinese University of Hong Kong
- Department of Botany, National University of Singapore

- Deutsche Sammlung von Mikroorganismen Und Zellkulturen GmbH, Germany
- Faculty of Mathematics and Natural Sciences, University of Indonesia
- Institute of Fermentation, Osaka
- Japan Collection of Microorganisms, Japan
- Microbiology Department, National University of Malaysia
- Natural Science Research Center, University of the Philippines

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (วท.) กำหนดเงื่อนไขให้นำออกซึ่งจุลินทรีย์ที่อยู่บนสิ่งที่เกาะอยู่ (substrate) ซึ่งยังมีมีการจำแนก (identification) และหากเป็นสายพันธุ์บริสุทธิ์ที่สกัดแล้วจะต้องทำจอง (duplicate) ไว้ในประเทศไทย 1 ชุด และเมื่อจำแนกชนิดพันธุ์ได้แล้วจะต้องแจ้งกลับมายังสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งการดำเนินการความร่วมมือทำการวิจัยนี้ วท. ได้ทำความตกลงกับประเทศผู้ร่วมวิจัย (Lateral Agreement) ไว้แล้ว ดังนั้น ในการเข้ามาทำการวิจัย จึงมีต้องขออนุญาตหน่วยงานใดๆ เพียงแต่ทำสัญญาและทำความตกลงเรื่องค่าใช้จ่ายและการแบ่งปันผลประโยชน์กับ วท. เท่านั้น ทั้งนี้ การดำเนินการความร่วมมือในการวิจัยของ วท. มีวัตถุประสงค์ที่การใช้ประโยชน์จุลินทรีย์มากกว่าที่จะอนุรักษ์หรือคุ้มครอง แต่ผลจากเงื่อนไขหรือกติกาที่เท่ากับเป็นการอนุรักษ์หรือคุ้มครองจุลินทรีย์ไปในตัว

1.2 สัตว์ ความร่วมมือกับสถาบันต่างประเทศในอดีตและปัจจุบัน ได้แก่

- Smithsonian Institution, USA.
- British Museum of Natural History, UK
- Senckenbergs Museum, Germany
- Museum of Natural History, France
- National Science Museum, Japan

- Commonwealth Scientific and Industrial Research Organization (CSIRO), Australia
และมหาวิทยาลัยต่างๆ ในหลายประเทศ

1.3 พืช ความร่วมมือกับสถาบันต่างประเทศในอดีตและปัจจุบัน ได้แก่

- International Board of Plant Genetic Resources (IBPGR)
- Centro Internacional de Agricultural Tropical (CIAT)
- Kew Gardens
- International Rice Research Institute (IRRI)
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) /Bangkok

2) กรมวิชาการเกษตร เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบหลักในเรื่องที่เกี่ยวกับพืชเกษตรและปัจจัยสนับสนุนการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ย ดิน น้ำ และวัสดุการเกษตร สำหรับการดำเนินการวิจัยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเฉพาะพืชเกษตรเท่านั้น ทั้งนี้โดยมีสถาบันหรือหน่วยงานที่มีการแลกเปลี่ยนพันธุกรรมพืชกับประเทศไทยอยู่ในปัจจุบันได้แก่

- The Consultative Group on International Agricultural Research (CGIAR : กลุ่มที่ปรึกษางานวิจัยเกษตรระหว่างประเทศ) ซึ่งมีศูนย์วิจัยและสถาบันวิจัยเกษตรระหว่างประเทศที่อยู่ภายใต้เครือข่ายจำนวน 18 แห่ง แต่เป็นศูนย์วิจัยที่เกี่ยวข้องกับพืช 12 แห่ง คือ

- International Rice Research Institute (IRRI) : ศูนย์วิจัยข้าวระหว่างประเทศ
- Centro Internacional de Mejoramiento de Maize y Trigo (CIMMYT) : ศูนย์ปรับปรุงข้าวโพดและข้าวสาลี
- Centro Internacional de la Papa (CIP) : ศูนย์วิจัยมันฝรั่งระหว่างประเทศ

- International Network for the Improvement of Banana and Plantain (INIBAP) : เครือข่ายระหว่างประเทศเพื่อการปรับปรุงกล้วยและกล้วยกินดิบ
- West African Rice Development Association (WARDA) : สมาคมพัฒนาข้าวแห่งแอฟริกันตะวันตก
- International Center for Research in Agroforestry (ICRAF) : ศูนย์วิจัยระหว่างประเทศเพื่อการวิจัยวนเกษตร
- Center for International Forestry Research (CIFOR) : ศูนย์เพื่อการวิจัยป่าไม้ระหว่างประเทศไทย
- International Board of Plant Genetic Resources (IBPGR) : สภาระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืช
- International Institute of Tropical Agriculture (IITA) : สถาบันวิจัยเกษตรเขตร้อนระหว่างประเทศ
- Centro Internacional de Agricultura Tropical (CIAT) : ศูนย์วิจัยเกษตรเขตร้อนระหว่างประเทศ
- Centro International Crops Research Institute for the Semi-Arid Tropics (ICRISAT) : สถาบันวิจัยพืชระหว่างประเทศสำหรับเขตร้อนกึ่งแล้ง
- International Center for Agricultural Research in Dry Areas (ICARDA) : ศูนย์วิจัยเกษตรเขตร้อนกึ่งแล้งระหว่างประเทศ
- FAO
- The Convention of International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES)
- Commonwealth Scientific and Industrial Research Organization (CSIRO)
- Plant Resources of South East Asia (PROSEA)
- JICA

- JICA/Genetic Resources Projects (JICA/GRP)
- International Plant Genetic Resource Community (IPGRC)
- Australia Center for International Agricultural Research (ACIARC)
- Asian Vegetative Research and Development Center (AVRDC)
- Smithsonian
- CBD Interim Secretariat

3) กรมป่าไม้

กรมป่าไม้เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งซึ่งสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีอำนาจหน้าที่คือ

(1) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยสวนป่า กฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

(2) ส่งเสริมและพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและฟื้นฟูระบบนิเวศในพื้นที่ป่าไม้

(3) ศึกษา ค้นคว้า วิจัย ทดลอง และพัฒนาวิชาการด้านการป่าไม้และสัตว์ป่าและวิชาการด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง

(4) ปฏิบัติราชการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมป่าไม้หรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

ศูนย์หรือสถาบันที่กรมป่าไม้ร่วมมือในการวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากรพันธุกรรม เช่น

- ASEN-CANADA TREE SEED CENTRE

- PROSEA
- JICA
- CEGIA
- CITES
- International Plant Genetic Resources Institute (IPGRI)
- Center for International Forestry Research (CIFOR)
- Commonwealth Scientific and Industrial Research Organization (CSIRO)
- Danish International Development Assistance (DANIDA)
- FAO
- DANCED เป็นต้น

การวิจัยของกรมป่าไม้กับหน่วยงานดังกล่าวจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับทรัพยากรพืชป่าและสัตว์ป่าที่อยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ สำหรับเงื่อนไขของความร่วมมือเพื่อการวิจัยเหล่านั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการดูแลให้เป็นไปตามระเบียบของกฎหมายไทยอยู่แล้ว

สำหรับสถาบันศึกษา หรือมหาวิทยาลัยนั้นเช่นเดียวกัน คือ สถาบันมักทำ-ความตกลงระหว่างสถาบันของไทยกับสถาบันผู้ร่วมวิจัยในต่างประเทศไว้โดยในสัญญาหรือข้อตกลงนั้นก็จะระบุเรื่องค่าใช้จ่ายและการแบ่งปันผลประโยชน์ไว้

จากกรณีของหน่วยงานที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าทางปฏิบัติในปัจจุบันแม้จะมีหน่วยงานที่สนับสนุนให้เกิดการวิจัยต่างๆ ก็ตาม แต่หน่วยงานต่างๆ ก็แยกการดำเนินการต่างหากจากกันโดยต่างก็ปฏิบัติตามแนวนโยบายของตน ดังนั้น เงื่อนไขหรือกติกาของแต่ละหน่วยงานก็จะแตกต่างกันออกไป จึงทำให้ขาดความเป็นเอกภาพ

2. การเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย

การเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพปัจจุบันมีการกำหนดว่านักวิจัยต่างประเทศที่ต้องการศึกษาวิจัยในประเทศไทยไม่ว่ากรณีใดๆ จะต้องขออนุญาตจากสำนักงานวิจัยแห่งชาติ เพื่อนำไป-อนุญาตทำการ วิจัยไปขออนุญาตต่อไปจากหน่วยงานผู้รับผิดชอบต่อไป

สำหรับหน่วยงานของไทยที่มีความรับผิดชอบดูแลทรัพยากรพันธุกรรม ได้แก่

1) กรมวิชาการเกษตร

กรมวิชาการเกษตรจะเป็นผู้ให้อนุญาตแก่ผู้วิจัยในกรณีที่มีการขอสายพันธุ์ หรือเชื้อพันธุ์ทรัพยากรพันธุกรรมพืชประเภทพืชเกษตรต่างๆ รวมตลอดถึงจุลินทรีย์ที่ใช้ประโยชน์ ในการเกษตรบางประการซึ่งอยู่ในสถาบันวิจัยทางการเกษตร โดยหลักเกณฑ์ของอนุญาตให้เข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมของพืชนั้น ระเบียบภายในของกรมวิชาการเกษตรได้กำหนดการเข้าถึงให้ ดำเนินไปให้เฉพาะเพื่อประโยชน์ต่อการค้นคว้าวิจัยและทดลองเท่านั้น โดยขออนุญาตต่อ พนักงานเจ้าหน้าที่แต่ทั้งนี้ได้มีการกำหนดปริมาณของชนิดพันธุ์ที่จะเข้าถึงได้ โดยถ้ามีการขออนุญาตเข้าถึงในปริมาณที่เกินกว่าที่กฎหมายกำหนดก็จำเป็นต้องขออนุญาตจากอธิบดีกรมวิชาการ เกษตรโดยตรง นอกจากนี้ กรมวิชาการเกษตรยังมีอำนาจอนุญาตให้เข้าถึงชนิดพันธุ์พืชอนุรักษ์ อื่นที่มีใช้เกษตรอีก ทั้งนี้เป็นไปตามความในพระราชบัญญัติพันธุ์พืช เช่น กล้วยไม้ต่างๆ

2) กรมป่าไม้

กรมป่าไม้จะทำหน้าที่รับผิดชอบในทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่คุ้มครองของ กรมป่าไม้ เช่น เขตป่าสงวนแห่งชาติ, เขตอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า รวมตลอด

ถึงชนิดพันธุ์ไม้ สัตว์ป่า และของป่าอื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนดโดยอำนาจหน้าที่ของกรมป่าไม้จะดำเนินไปตามกฎหมายหลัก คือ

1. พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการทำไม้ การเก็บหาของป่า การเก็บค่าภาคหลวงไม้และของป่าการประทับตราไม้ การนำไม้และของป่าเคลื่อนที่ การควบคุมไม้ในลำน้ำ การควบคุมการแปรรูปไม้และการแผ้วถางป่า โดยเฉพาะการแผ้วถางป่านั้น ห้ามการก่อสร้างแผ้วถาง หรือเผาป่าหรือกระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นการทำลายป่า หรือเข้ายึดถือครอบครองป่าซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ป้องกันมิให้ราษฎรเข้ามาบุกรุกถางป่าอย่างแต่ก่อน อย่างไรก็ตามการห้ามประกอบกิจกรรมก็มีใช้การห้ามอย่างเด็ดขาด เพราะกฎหมายกำหนดให้เจ้าพนักงานป่าไม้อนุญาตให้มีการเข้าถึงได้เป็นกรณีๆ ไป หากฝ่าฝืนก็มีโทษทั้งจำทั้งปรับและริบไม้หรือของป่าที่ได้มาจากการกระทำผิด ตลอดจนเครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์ ยานพาหนะ ยานพาหนะหรือเครื่องจักรกลใดๆ ที่ใช้ในการกระทำความผิดด้วย เช่น มาตรา 11 บัญญัติว่า “ผู้ใดทำไม้...หรือทำอันตรายด้วยประการใดๆ แก่ไม้หวงห้าม ต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่...และต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในกฎกระทรวงและในการอนุญาต” มาตรา 29 บัญญัติว่า “ผู้ใดเก็บของป่าหวงห้ามจะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และต้องเสียค่าภาคหลวงกับทั้งต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในกฎกระทรวงหรือในการอนุญาต” พระราชบัญญัติป่าไม้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายครั้ง ส่วนมากเป็นการปรับปรุงแก้ไขตามหลังเกิดการกระทำผิด

การทำไม้ในป่าเดิมกำหนดให้ทำได้ในสองรูปแบบ คือ การอนุญาตและสัมปทาน ในระหว่างปี พ.ศ. 2515-2516 ได้มีการอนุญาตให้ทำไม้สักและไม้กระยาเลยในป่า โดยให้สัมปทานในระยะยาวมีกำหนด 30 ปี จำนวนป่าที่ให้สัมปทาน 301 ป่า โดยรัฐบาลได้รับค่าตอบแทนเป็นค่าดีตราคัดเลือกไม้เพื่อให้ผู้รับสัมปทานตัดฟัน และค่าภาคหลวง ต่อมาเมื่อเกิดเหตุทกภัยในท้องที่บ้านกระทูน อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อปลายเดือนพฤศจิกายน 2531 ประชาชนและสื่อมวลชนทั้งหลายต่างเรียกร้องให้ยกเลิกสัมปทานทำไม้ รัฐบาลซึ่งมีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้ออกพระราชกำหนดยกเลิกสัมปทานทำไม้ทั้งหมด

และรัฐสภา ก็ให้ความเห็นชอบ โดยอนุมัติให้ใช้พระราชกำหนดดังกล่าว การทำไม้ในประเทศไทย จึงสิ้นสุดลง

2. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ออกใช้เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้ และของป่า สัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ ป่าและภูเขา ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม มิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไปเพื่ออำนวยความสะดวกทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่รัฐและประชาชน จึงห้ามมิให้บุคคลใดยึดถือครอบครองที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถางหรือเผาป่า เก็บหาของป่า ล่าสัตว์ ทำให้ดิน หิน กรวด ทวาย เสื่อมสภาพหรือเปลี่ยนแปลงทางน้ำ ฯลฯ แต่ก็เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปใช้ เพื่อการศึกษาและสันทนาการ ผู้ฝ่าฝืนจะมีโทษทั้งจำทั้งปรับ และให้ริบอาวุธเครื่องมือ เครื่องใช้ และยานพาหนะที่ใช้ในการกระทำความผิดด้วย

3. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ออกใช้เพื่อทำการสงวนป่าให้มีสภาพความอุดมสมบูรณ์อยู่ต่อไป มีบทบัญญัติห้ามมิให้ราษฎรเข้าไปยึดถือครอบครองทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในป่าสงวนแห่งชาติ ตลอดจนห้ามก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ทำไม้ เก็บหาของป่าหรือกระทำด้วยประการใด ๆ ซึ่งจะทำให้เสื่อมเสียสภาพของป่า พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ราษฎรผู้บุกรุกออกจากป่าสงวนและรื้อถอนสิ่งก่อสร้างได้ ในกรณีที่เป็นป่าสงวนเสื่อมโทรม อธิบดีกรมป่าไม้มีอำนาจอนุญาตให้ราษฎรอยู่อาศัยและทำประโยชน์ในที่ดินหรือปลูกป่าได้ ผู้ฝ่าฝืนมีโทษทั้งจำทั้งปรับและริบไม้ ของป่า เครื่องมือ เครื่องใช้ อาวุธ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใดๆ ที่ใช้ในการกระทำความผิด โดยไม่คำนึงว่าเป็นของผู้กระทำผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือไม่

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มีการแก้ไขหลายครั้งในปี 2528 เป็นพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 ผู้ที่บุกรุกครอบครองที่ป่าสงวนอยู่แล้วนั้น มาตรา 16 ทวิ กำหนดว่าถ้าเป็นบริเวณป่าเสื่อมโทรมกำหนดเป็นเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติโดยจัดให้ทำกินเป็นเวลา 5-30 ปี เป็นจำนวน 20 ไร่ และอาจมีพื้นที่ปลูกป่าอีก 35 ไร่

ส่วนการตกทอดกำหนดไว้ในมาตรา 16 ตรี ให้แก่ทายาทโดยธรรมหรือบุคคลในครอบครัวดังที่ระบุไว้ ผู้ที่จะมีสิทธิขอยุติในเขตปรับปรุงป่าสงวนนี้จะต้องได้อยู่มาแล้วก่อนวันที่ 1 มกราคม 2525 เท่านั้น

สำหรับป่าที่เสื่อมโทรมสิ้นสภาพที่จะแก้ไขฟื้นคืนสภาพเดิมได้นั้น กฎหมายฉบับนี้มีบทบัญญัติตาม มาตรา 20 ให้อธิบดีกรมป่าไม้โดยอนุมัติรัฐมนตรีมีอำนาจอนุญาตเป็นหนังสือให้ ราษฎรเข้าไปทำการบำรุงป่าหรือปลูกสร้างสวนป่าหรือไม้ยืนต้นได้ในเนื้อหาที่ไม่เกิน 2,000 ไร่ หากเกินกว่านั้นต้องได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี และผู้ได้รับอนุญาตจะต้องเสียค่าตอบแทนที่เรียกว่าเป็นค่าเช่าให้แก่รัฐตามจำนวนที่กำหนดไว้ในประกาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ขณะนี้ทางการมีนโยบายชะลอการอนุญาตดังกล่าวไว้ก่อน ยกเว้นในกรณีเพื่อความมั่นคงของชาติและตามโครงการพระราชดำริ โครงการเพื่อความมั่นคงของชาติ และหน่วยราชการอื่นที่ขอ

3) กรมประมง

กรมประมงจะเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบในทรัพยากรชีวภาพประเภท ชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและหรืออยู่ในระบบนิเวศน์ทางน้ำทั้งที่เป็นน้ำจืดและน้ำเค็มและพื้นที่ที่เป็นแหล่งน้ำหรือพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland) ตามพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2528 โดยกรมประมงจะทำหน้าที่ควบคุมการทำการประมงหรือจับสัตว์น้ำไม่ให้อ่างสูญพันธุ์ โดยกำหนดให้มีการขออนุญาตและกำหนดเงื่อนไขในการอนุญาตทำการประมง การห้ามนำสัตว์น้ำบางชนิดที่เป็นอันตรายร้ายแรงเข้ามาในประเทศและห้ามส่งออกสัตว์น้ำบางชนิด

4) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.)

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องการใช้ประโยชน์จากจุลินทรีย์ประเภทไม่ก่อให้เกิดโรคและใช้ประโยชน์ได้ในทางการเกษตร, สิ่งแวดล้อม และอุตสาหกรรม ซึ่งได้แก่ แบคทีเรีย, ยีสต์, สาหร่าย รวมตลอดถึงเห็ด เป็นต้น แต่ทั้งนี้จุลินทรีย์ดังกล่าวจะต้องไม่อยู่ภายใต้การคุ้มครองของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาอื่นๆ ด้วย ทั้งนี้เพราะสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย มีศูนย์ปฏิบัติการจุลินทรีย์ทำหน้าที่เสมือนธนาคารเก็บรวบรวมชนิดพันธุ์จุลินทรีย์สำหรับการทดลองค้นคว้าวิจัย โดยผู้ที่ขอเข้าถึงต้องขอความยินยอมจากสถาบันนั้น ๆ ก่อน

จะเห็นได้ว่า การเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทยมีหลายหน่วยงานทำหน้าที่เป็นผู้อนุญาตให้มีการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพโดยแต่ละหน่วยงานก็จะมีแนวทางและระเบียบปฏิบัติเป็นของตนเอง ดังนั้น แม้ประเทศไทยจะมีระเบียบการให้นักวิจัยต่างชาติขออนุญาตทำการวิจัยและถ้ามีความจำเป็นจะต้องเข้าไปดำเนินการในพื้นที่คุ้มครองหรือกับชนิดพันธุ์คุ้มครองก็จำเป็นต้องมีการขออนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ประเทศไทยก็ยังคงขาดระเบียบการคุ้มครองผลประโยชน์ที่ได้จากการนำทรัพยากรชีวภาพไปใช้ และยังขาดหน่วยงานกลางที่จะประสานให้การเข้าถึง ตลอดจนการคุ้มครองผลประโยชน์ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยยุติธรรมและเท่าเทียม นอกจากนี้ยังขาดกฎหมายที่กำหนดสิทธิในทรัพยากรที่มีได้อยู่ในพื้นที่คุ้มครองของผู้ใดผู้หนึ่งที่มีได้เป็นชนิดพันธุ์คุ้มครองภายใต้กฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งต่างหาก

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า กรณีการวิจัยที่ดี การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมที่ดี แม้จะมีหน่วยงานต่างๆ รับผิดชอบและควบคุมดูแลทรัพยากรชีวภาพแต่ละประเภท แต่หน่วยงานต่างๆ ก็จะมีการดำเนินงานที่แตกต่างกันออกไปตามแนวนโยบายของตน จึงทำให้เกิดความสับสนและยุ่งยากในการปฏิบัติของผู้ขอวิจัยและเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม นอกจากนี้ ทุกหน่วยงานยังไม่มีระเบียบว่าด้วยการคุ้มครองผลประโยชน์ที่ได้จากการนำทรัพยากรชีวภาพไปใช้ประโยชน์ทำให้ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการเก็บผลประโยชน์ โดยรูปแบบของการให้ผลตอบแทนมักจะอยู่ในลักษณะของค่าจ้างนักวิจัยและนักวิทยาศาสตร์ การนำนักวิทยาศาสตร์ไปฝึกอบรม

รมดูงานต่างประเทศในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หรือการให้ค่าจ้างแก่ชาวบ้านผู้นำเก็บตัวอย่างชนิดพันธุ์ต่อปริมาณที่เก็บได้เท่านั้น ส่วนจำนวนเงินที่ได้รับก็ไม่ใช่ที่แน่นอนตามแต่จะตกลงกัน

จะเห็นได้ว่าหน่วยงานของรัฐที่มีอยู่ในประเทศไทยได้มีการดำเนินการตามพันธกรณีของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพบ้างแล้วเช่นกัน เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน, การเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะมีหน่วยงานต่างๆ รับผิดชอบและควบคุมดูแลทรัพยากรแต่ละประเภทก็ตาม แต่หน่วยงานต่างๆ นั้นจะมีการดำเนินงานที่แตกต่างกันออกไปตามแนวนโยบายของตน ตลอดจนบางครั้งในเรื่องความซ้ำซ้อนระหว่างหน่วยงานผู้รับผิดชอบในทรัพยากรแต่ละประเภท เช่น การเก็บพืชน้ำที่ได้รับการประกาศให้เป็นพืชหวงห้ามเพราะพระราชบัญญัติการประมงของกรมประมงซึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติของกรมป่าไม้อีกด้วย เป็นต้น หรือแนวทางในการทำสัญญาเข้าถึง หรือการจัดทำรายชื่อชนิดพันธุ์คุ้มครอง ก็จะเป็นไปตามแนวนโยบายของตน จึงทำให้เกิดความสับสนและยุ่งยากในการปฏิบัติของผู้ขอวิจัยและผู้ขอเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม นอกจากนี้แต่ละหน่วยงานยังไม่มีระเบียบว่าด้วยการรับรองผลประโยชน์ที่ได้จากการนำทรัพยากรชีวภาพไปใช้ประโยชน์ทำให้ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการเก็บผลประโยชน์ โดยรูปแบบของการให้ผลตอบแทนมักจะอยู่ในลักษณะของค่าจ้างนักวิจัยและนักวิทยาศาสตร์ การนำนักวิทยาศาสตร์ไปฝึกอบรมดูงานต่างประเทศในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หรือให้ค่าจ้างแก่ชาวบ้านผู้นำเก็บตัวอย่างชนิดพันธุ์ต่อปริมาณที่เก็บได้เท่านั้น ส่วนจำนวนเงินที่ได้รับก็ไม่ใช่ที่แน่นอนตามแต่จะตกลงกัน

จากปัญหาดังกล่าวทำให้มีการตระหนักว่า หากประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพแล้ว มีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการอีกบางประการเพื่อให้การอนุรักษ์ตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของหน่วยงานที่จะจัดการทรัพยากรชีวภาพ โดยหน่วยงานนี้ควรจะมีหน้าที่

1. เป็นศูนย์กลางในการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทยและกำหนดกฎระเบียบเบื้องต้นว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม รวมทั้งเป็นผู้ทำสัญญาการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมในนามของประเทศไทย

2. ตรวจสอบดูแลการปฏิบัติต่างๆ เพื่อให้เป็นไปอย่างสอดคล้องกับหลักการของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

3. ต่อรองและรักษาผลประโยชน์จากการค้นคว้าวิจัย พัฒนาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพที่ได้ภายในประเทศ

4. เป็นศูนย์กลางของข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย

5. รายงานผลการดำเนินการให้แก่สำนักงานเลขานุการของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพทราบตามที่อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพกำหนด

การมีหน่วยงานดังกล่าวจะช่วยให้การจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะจะทำให้การกำหนดนโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพเบื้องต้นเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ง่ายต่อการติดตามและตรวจสอบดูแล รวมถึงเพิ่มอำนาจในการเจรจาต่อรองผลประโยชน์ในนามของประเทศไทย และจะสามารถจัดการผลประโยชน์ที่ได้รับได้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

แต่ปัญหาในเรื่องหน่วยงานนี้คือ รูปแบบของหน่วยงานกลางควรจะมีลักษณะอย่างไร ฝ่ายแรกมีความเห็นว่า ควรกำหนดให้เป็นนิติบุคคลประเภทรัฐวิสาหกิจซึ่งจะสามารถทำนิติกรรมต่างๆ ได้ตามกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งสัญญาเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม โดยมีคณะ-

กรรมการกลางทำหน้าที่บริหารองค์กร ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับ ทรัพยากรพันธุกรรมของประเทศตั้งแต่ในด้านการเข้าถึงทรัพยากรทางชีวภาพจนถึงการส่งออก ทรัพยากรหรือสิ่งที่ได้จากการวิจัยดังกล่าว เช่น กรมป่าไม้ กรมวิชาการเกษตร กรมประมง สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กรมการค้า ต่างประเทศ กรมศุลกากร รวมถึงผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) บางแห่ง เป็นต้น โดย รูปแบบและการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจจะมีความคล่องตัวกว่าระบบราชการ ในขณะที่อีกฝ่าย หนึ่งเห็นว่า ควรกำหนดให้เป็นหน่วยราชการต่างหากองค์กรหนึ่ง เพราะความเป็นระบบราชการ จะทำงานเป็นระบบได้ดีกว่ารัฐวิสาหกิจ เพราะมีการกำกับดูแลตามสายงานเป็นไปตามลำดับชั้น และในทางปฏิบัติการประสานงานระหว่างหน่วยราชการจะทำได้สะดวกกว่าการทำงานร่วมกัน ระหว่างรัฐวิสาหกิจกับราชการ

ปัญหาต่อมาคือ หน่วยงานกลางนี้ควรจะต้องตั้งขึ้นภายใต้การกำกับดูแลของ องค์กรใด ฝ่ายแรกตั้งข้อสังเกตว่า ควรให้เป็นรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพราะหน่วยงานของกระทรวงวิทยาศาสตร์ 2 หน่วยงาน คือ ศูนย์พันธุวิศวกรรมและ เทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ กับสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ได้เคยทำหน้าที่เป็นเลขานุ การและผู้ช่วยเลขานุการของคณะทำงานทรัพยากรพันธุกรรมตามลำดับจึงน่าจะมีความเข้าใจใน หลักการตามอนุสัญญาเป็นอย่างดี ทั้งลักษณะงานของกระทรวงวิทยาศาสตร์ยังมีความสัมพันธ์ กับทรัพยากรพันธุกรรมทุกประเภทอีกด้วย โดยอาศัยตามความ มาตรา 5 (5) แห่งพระราชบัญญัติ พัฒนาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ. 2534 ประกอบกับมาตรา 3 ฝ่ายที่สองเห็นว่า ควรจะให้ กรมป่าไม้เป็นผู้ดูแลเพราะทรัพยากรชีวภาพส่วนใหญ่จะอยู่ในความรับผิดชอบดูแลของกรมป่าไม้ อยู่แล้วทั้งในพื้นที่คุ้มครองและชนิดพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองโดยอาศัยพระราชกฤษฎีกา แบ่งส่วน ราชการกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2535 ส่วนฝ่ายสุดท้ายมีความเห็นว่า หน่วยงานกลางนี้ควรเป็นหน่วยงานใหม่สังกัดสภาวิจัยแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี เพื่อไม่ให้มี ลักษณะเป็นการให้ความสำคัญแก่กระทรวงใดเป็นพิเศษ

ปัญหาประการสุดท้าย คือ ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานนี้ควรจะเป็น ประการใด ควรจะเป็นหน่วยงานที่กำหนดระเบียบวิธีในการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ ทำสัญญาว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมและเทคโนโลยีหรือเป็นเพียงผู้ประสานการทำงานระหว่างหน่วยงานราชการที่มีอยู่เดิม และดูแลผลประโยชน์ในกรณีที่มีการเข้าถึงนั้นเท่านั้น

ดังนั้นการได้ศึกษาถึงรูปแบบโครงสร้างลักษณะการดำเนินงานและขอบเขตของอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานดังกล่าวจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้มีการพัฒนาให้องค์กรดังกล่าวสามารถดำเนินการได้อย่างสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพตามที่ได้ตั้งไว้

1.2 สมมติฐาน

พันธกรณีตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ประเทศภาคีจะต้องมีองค์กรหรือหน่วยงานที่เข้ามารองรับกิจกรรมอันสืบเนื่องมาจากอนุสัญญาฉบับนี้ หากประเทศไทยได้ลงนามเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาฉบับนี้จะต้องมีหน่วยงานที่เข้ามารองรับกิจกรรมต่างๆ ตามอนุสัญญาฉบับนี้ได้กำหนด แม้ในปัจจุบันประเทศไทยจะมีหน่วยงานที่มีอำนาจและความรับผิดชอบครอบคลุมถึงการจัดการทรัพยากรชีวภาพก็ตาม แต่ยังมีข้อขัดข้องที่ไม่เอื้ออำนวยความสะดวกต่างๆ ในการอนุรักษ์ตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ คือ ความไม่เป็นเอกภาพในหน่วยงานที่รับผิดชอบในทรัพยากรชีวภาพที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายไม่รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน, อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการทำสัญญาเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความคุ้มครองการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการอนุรักษ์และการรักษาผลประโยชน์ การนำรูปแบบของหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ในการบริหารและจัดการทรัพยากรชีวภาพที่สอดคล้องต่อวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ จะช่วยแก้ปัญหาของหน่วยงานเดิมที่มีอยู่ในประเทศไทยที่ไม่สามารถจัดการ

ทรัพยากรชีวภาพสามารถปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาถึงรูปแบบของหน่วยงานที่เหมาะสมสำหรับการจัดการทรัพยากรชีวภาพ

1.3.2 เพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้ตลอดจนผลที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้หน่วยงานกลางสำหรับการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเฉพาะรูปแบบของหน่วยงานกลางที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย โดยพิจารณาจากขอบทของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพที่ต้องการให้มีหน่วยงานดังกล่าว เปรียบเทียบกับหน่วยงานที่มีอยู่แล้วในต่างประเทศ เพื่อจะได้พิจารณาถึงรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยต่อไป

1.5 วิธีการศึกษาวิจัย

1.5.1 การศึกษาวิจัยจะใช้วิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการเก็บข้อมูลทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศทั้งที่เป็นหนังสือ บทความ ตั๋วบทกฎหมาย อนุสัญญา รายงานวิจัย รายงานการประชุม รวมทั้งข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์แขนงต่างๆ

1.5.2 การวิจัยภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น และวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางในการจัดรูปแบบขององค์กรจัดการว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการจากวิจัย

1.6.1 ทำให้ทราบถึงรูปแบบของหน่วยงานที่จะจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย

1.6.2 ทำให้สามารถหาแนวทางที่เหมาะสมในการนำรูปแบบของหน่วยงานกลางเพื่อจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย

1.6.3 เป็นข้อมูลสำหรับการจัดตั้งหน่วยงานที่จะมีอำนาจรับผิดชอบจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย